

Tartu Ülikooli vana kirjakeele uurimisrühma kroonika 1995–2005

1995

20. okt Tartus

TÜ eesti keele õppetooli vana kirjakeele uurimisrühma esimene töökoosolek

Eelnevalt olime taotlenud ja saanud CIMOlt sõiduraha Helsingisse, et tutvuda soome vana kirjakeele sõnaraamatu koostamistööga. Pidasime nõu, missuguseid küsimusi soome kolleegidega arutada.

23.–28. okt Helsingis kotimaisten kielten tutkimuskeskuses

soome vana kirjakeele sõnaraamatu koostamistööga tutvumas

Kohtusime Maija Länsimäe, Riitta Palkki, Liisa Nuutise, Raimo Jussila ja tollase direktori Pauli Saukkosega.

Pauli Saukkose kabinetis tegime ka edaspidiseid koostööplaane.

Osalesime seminaril ja külastasime Helsingi ülikooli, kus soome kirjakeele ajaloo professor Silva Kiuru demonstreeris, kuidas kasutada Kotukse tekstikorpust vana

kirjakeele üksikküsimuste uurimiseks. Silva Kiuru kodus nägime ka tema vanade piiblite kogu.

13. dets Tartus

TÜ eesti keele õppetooli teadusseminar

Rääkisime, mida oleme juba teinud ja mida kavatseme edaspidi teha, millisena kujutame ette eesti vana kirjakeele sõnaraamatut ja korpust.

1 9 9 6

22. veebr Tallinnas

Emakeele Seltsi kõnekoosolek teemal "Vana kirjakeele sõnaraamat: senised eeltööd ja väljavaated"

Esinesid:

Valve-Liivi Kingisepp "13.–14. sajandi eestikeelsed tekstid ja vana kirjakeele korpus"

Epp Toomsalu "VAKK ja VAKS"

Külli Habicht "Korpuse- ja sõnastikutöö praktilisi probleeme"

Jaak Peebo "Grammatilise info esitamise võimalustest"

4.–9. märts

Külli Habicht ja Epp Toomsalu Helsingis Helsingi Ülikooli ja Tartu Ülikooli uurijate vahetuse korras.

26.–27. aprill

Konverents "Wastne Testament 1686"

Konverentsil pidas ettekande meie uurimisrühma liige Jaak Peebo teemal "Mis oli lõunaeesti keeles enne Wastset Testamenti". (Ettekanne on avaldatud artiklina B. G. Forseliuse seltsi toimetistes nr 2, lk 21–36, Tartu 1996.)

20.–21. mai Tartus

Vana kirjakeele seminar

Esinesid:

Matti Punttila "Vanhan kirjasuomen ja kirjaviron kontrastiivisesta tutkimuksesta"

Silva Kiuru "Vanhimpien suomalaisten ja virolaisten käsikirjatekstien vertailua"

Riitta Palkki "Katsaus vanhan kirjasuomen uusimpaan tutkimukseen"

Raimo Jussila "Ikä- ja yleisyysuhteet leksikossa"

Valve-Liivi Kingisepp "Mida sisaldab vanimate eestikeelsete tekstide korpus"

Jaak Peebo "Vanimad lõunaeesti tekstid"
Külli Habicht "Nimisõnatuletised eesti vanimas kirjakeeles"
Epp Toomsalu "Leksikaalset statistikat vanima eesti kirjakeele korpusest"
Korraldasime ka ekskursiooni Lõuna-Eesti kiriklatesse, kus on elanud ja töötanud paljud 17. sajandi keelemälestiste autorid.

(Vt ka Keel ja Kirjandus 1996/8 ja 31. mai 1996 Kultuurileht)

20. sept

Kolisime TÜ peahoone ruumi 127 – oma uude tööpaika.

9. nov

Jaak Peebo esines Oulus korraldatud seminaril "Runon silta. Virolais-suomalaisen kultuuritapahtuman 10-vuotisjuhla" ettekandega "Eteläviron kirjakiielestä" (ilmunud Oulu ülikooli väljaandes "Runon silta", Oulu 1997, lk 23–32).

1 9 9 7

7. jaan

Saime Tallinna Linnaarhiivist kätte Georg Mülleri jutluste originaali koopia.

2. veebr – 30. aprill

Epp Toomsalu stipendiaadina Oulu ülikooli juures.

26. veebr – 10. märts

Valve-Liivi Kingisepp Helsingis ülikoolidevahelise teadlaste vahetuse korras, uurimas Julius Mägiste eesti vana kirjakeele alaseid käsikirjalisi materjale.

28.–29. mai Joensuu

Soome keeleteaduse päevad

Stendiettekannetega osalesid:

Valve-Liivi Kingisepp "Vanhimmat viron kielen tekstit uudessa puvussa",
Jaak Peebo "Vanhimman kirjaviron (1224–1600) muoto-opillisia piirteitä",
Külli Habicht "Erikoista sanastoa 1400–1500-luvun kirjavirossa".

Epp Toomsalu pidas ettekande teemal "Uusinta vanhaa – vanhan kirjaviron sähköiset muodot". (Vt XXIV kielitieteen päivät Joensuussa 28.–29. toukokuuta 1997. Esitelmien tiivistelmät. Päivien teema: Kielentutkimus Suomessa ja Virossa, Joensuun yliopisto, Joensuu 1997.)

27. juuni Tartus

30. Johannes Voldemar Veski päev teemal "Eesti leksikograafia aastal 1997"

Esinesid:

Mati Erelt avasõnaga

Lembit Vaba "Etümoloogiasõnaraamat"

Valve-Liivi Kingisepp "Vana kirjakeele sõnaraamat"

Anne Romet "Eesti-vene sõnaraamat"

Tiiu Erelt "Keelekorralduse sõnaraamat"

(Vt ka Keel ja Kirjandus 1997, nr 12, lk 867–868)

1.–2. dets Helsingis

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuses soome vana kirjakeele päevad

Esinesid:

Osmo Nikkilä "Muutamista Agricolan sanoista ja niiden alkuperästä"

Valve-Liivi Kingisepp "Georg Müllerin saarnojen sanastosta"

Pirkko Forsman Svensson "Petter Schäferin päiväkirja – ruotsinkielisen suomeako?"

Mauno Koski "Ruumis Raamatussa"

Marja Itkonen-Kaila "Hengenrikos"

Esko Koivusalo "Inhimillisyyden tausta"

Aila Mielikäinen "Miten kieli hengellistyy?"

Kaisa Häkkinen "Sanaston uusiutuminen"

Kirsi Elsayed "Vanhan kirjasuomen modaaliverbeistä"

Urve Pirso "Nominien muoto-opillisia piirteitä Georg Müllerin saarnoissa"

Küllli Prillop (Eilsen) "Georg Müllerin sanastotietokannan laadintamethodiikkaa"

Kristiina Ross "Eräiden Raamatun termien vironkielisistä vastineista 1600-luvulla ja ensimmäisessä Raamatun käännöksessä 1739"

Silva Kiuru "Ruotsin valtakunnan lain vuoden 1808 laitoksesta (Calonius)"

Küllli Habicht "Perifrastisista ja yhdysverbeistä Georg Müllerin saarnojen teksteissä"

Raimo Jussila "Vanhan kirjasuomen sanaston kasvu"

Lisaks sellele:

Gananderin sanakirja-näyttely

Vanhan kirjasuomen sanakirjan toimitustyödemonstratio

17. dets Tartus

Vana kirjakeele päev

Esinesid:

Valve-Liivi Kingisepp "Mis oli, mis on (10 aastat kirjakeele ajaloo päevi)"

Jüri Kivimäe "Tallinn 17. sajandi künnisel"

Kristiina Ross "Piibliterminite vasteid 17. sajandil ja piibli esmatrükis 1739"

Küllli Eilsen "Georg Mülleri jutluste arvutivariant"

Urve Pirso "Terminatiivi, abessiivi ja komitatiivi funktsioonidest Georg Mülleri tekstis"

Küllli Habicht "Perifrastilised ja liitverbid Georg Mülleri jutlustes"

Pärast seda raamatu "Eesti keele vanimad tekstid ja sõnastik" esitlus eesti keele õppetoolis.

(Vt ka Keel ja Kirjandus 1998, nr 5, lk 362–363.)

1998

9. mai

Valve-Liivi Kingisepp esines Lundi ülikooli soome-ugri seminaril ettekandega "Julius Mägiste eesti vana kirjakeele uurijana".

11. nov Tartus

7. eesti kirjakeele ajaloo päev teemal "350 aastat lõunaeesti keele grammatikat"

Esinesid:

Valve-Liivi Kingisepp avasõnaga,

Marju Lepajõe "Johannes Gutsلاffi keeleõpetus omas ajas",

Jaak Peebo "Mõnest pronoomenist lõunaeesti kirjakeeles",

Maarika Keldt "Verbi reksioonist Joachim Rossihniuse tekstis",

Mati Hint "Küsi- ja hüüumärgilisi tähelepanekuid seoses Wastse Testamendi tekstiga".

Pärast ettekandeid toimus Johannes Gutsلاffi keeleõpetuse "Observationes Grammaticae circa linguam Esthonicam" (1648) eestikeelse tõlke esitlus Tartu Ülikooli kunstimuuseumis.

1999

30. okt – 8. nov

Valve-Liivi Kingisepp Rootsi riigiarhiivis vanu eestikeelseid ürikuid uurimas ja Uppsala ülikooli raamatukogus leiduvate eestikeelsete tekstide ainueksemplaridega tutvumas.

25. nov Tartus

Emakeele Seltsi kõnekoosolek vana kirjakeele teemadel

Esinesid:

Kristel Kikas "Kuidas sai Stahli saksa-eesti sõnastikust (1637) eesti-saksa variant ja mida see sisaldab"

Urve Pirso "Vahekokkuvõte Georg Mülleri noomeni uurimisest. Substantiivide ja adjektiivide vormide statistiline kokkuvõte"

(Vt ka Keel ja Kirjandus 2000, nr 4, lk 310-311.)

2000

8. märts

Valve-Liivi Kingisepp esines Õpetatud Eesti Seltsi kõnekoosolekul Tartus ettekandega "Georg Mülleri jutlused lingvisti pilgu läbi".

23. märts

Valve-Liivi Kingisepp esines Tallinnas Emakeele Seltsi kõnekoosolekul teemal "Mida sisaldab Georg Mülleri jutluste sõnaraamat".

6. apr

Tartu Ülikooli raamatukogus Eesti Raamatu aasta avakonverentsil

Raamatu "Georg Mülleri jutluste sõnastik" esitlus. Esines Valve-Liivi Kingisepp.

19.–20. mai

Valve-Liivi Kingisepp esines Soome keeleteaduse päevadel Oulus teemal "Georg Müllerin saarjõn (1600-1606) sanakirja".

27. mai

Kristel Kikas esines kraadiõppurite kevadseminaril Arbaveres ettekandega "Heinrich Stahlil saksa-eesti sõnastik (1637) eesti-saksa sõnastikuna".

10. juuli

Urve Pirso esines Greifswaldi ülikoolis kollokviumil teemal "Georg Müllerin saarjõn sanasto".

11.–12. aug
FU kongress

Vana kirjakeele uurimisrühma liikmetest esinesid Külli Habicht "Modalkonstruktionen in den ältesten estnischen Schriftsprache", Valve-Liivi Kingisepp "Über Bedeutungserläuterungen im Autorenwörterbuch", Urve Pirso "Nomen und ihre Verwendung in den Predigten von Georg Müller". 12. augustil korraldasime eesti keele õppetoolis kohvilauanõupidamise koos Soome ja Ungari kolleegidega.

19. dets Tartus

Eesti keele õppetool ja ES tähistasid Julius Mägiste 100. sünniaastapäeva konverentsiga TÜ nõukogu saalis.

Ettekanded:

Tiit-Rein Viitso "Julius Mägiste keeleteadlasena",

Lembit Vaba "Julius Mägiste balti etümoloogiad",

Valve-Liivi Kingisepp "Vana eesti kirjakeel Julius Mägiste uurimisalana Lundis",

Tõnu Tender "Veli Julius 100. Mägiste ja Veljesto".
Konverentsi lõpus esitles Valve-Liivi Kingisepp TÜ eesti keele õppetooli toimetiste uut numbrit "Julius Mägiste 100".

2001

25. jaanuar Greifswaldi ülikoolis

Urve Pirso ettekanne üritusel "Tag der estnischen Sprache und Kultur" teemal "Die wechselvolle Geschichte des Estnischen als Nationalsprache"

30. mai Tartus

Emakeele Seltsi koosolekul

Valve-Liivi Kingisepa ettekanne "Asta Veski kui J.V. Veski keelepärandi uurija ja hoidja"

23. sept

Eesti Kirjandusmuuseumi ja Tartu ülikooli ühiskonverents

Tähistati Karl August Hermann 150. sünniaastapäeva. Valve-Liivi Kingisepp esines konverentsil ettekandega "Karl August Hermann Tartu ülikooli eesti keele lektorina".

14. nov Tartus

Emakeele Seltsi ja Akadeemilise Baltisaksa Kultuuri Seltsi koosolek

Küllli Habicht esines ettekandega "Saksa mõjudest eesti vanemas kirjakeeles".

2002

14.–15. nov Tartus
Vana kirjakeele päevad

Esinesid:

Jaak Peebo avasõnad.

Valve-Liivi Kingisepp "Joachim Rossihniuse kirikukäsiraamatud ja nende sõnavara" (ettekande kaasautor Külli Prillop)

Kaisa Häkkinen "Mikä linnulle nimeksi? Tapaustutkimus suomen kirjakielen sanaston vakiintumisen edellytyksistä ja ehdoista"

Helena Sulkala "Vanhan virren tarinaa"

Karl Pajusalu "Tartu keel ja siirdemurded"

Heli Laanekask "Otto Wilhelm Masing ja tartu keel ehk üksikisiku osast kirjakeele ajaloos"

Ilona M. Nagy "Lateinisch-ungarische "Wortzwillinge" in der Sprache der mittelalterlichen ungarischen Klosterliteratur"

Helina Tennasilm "Turu käsikirja sõnavarast"

Külli Habicht "Kahe 1632. aastal ilmunud katekismuse keelelistest kokkupuutepunktidest"

Maarika Keldt "Verbirektsioonid Joachim Rossihniuse kirikuraamatus (1632)"

Silva Kiuru "1500- ja 1600-luvun kirjasuomen 'enää' -merkityksiset adverbis"

Riitta Palkki "Florinuksen sananlaskukokoelman ensiesiintymistä"

Kristiina Ross "Kes kirjutas Verginiuste Vana Testamendi tõlke?"

Pirkko Forsman "Svensson Gananderin sanakirjan moni-ilmeiset mÄ-johdokset"

Szilard Toth "Nochmal zur Frage der Motionsfeminina im alten Südebnischen"

Kadri Köpp "Relatiivlausest vanemas eesti kirjakeeles"

Ilmusid ka ettekannete teesid.

5. jaanuar Sangaste kirikus

Valve-Liivi Kingisepa, Külli Habichti ja Külli Prillopi koostatud "Joachim Rossihniuse kirikumanuaalide leksika" esitus

Pärast Sangaste kirikuõpetaja Ivo Pilli jumalateenistust kõnelesid uurimusest selle autorid ja toimetaja Jaak Peebo, sõna võttis Karl Pajusalu. Uurimuse trükikulud aitas kanda riikliku programmi "Lõunaeesti keel ja kultuur" nõukogu. Sangastesse minekuga väljendati lugupidamist Põhja-Saksamaalt Pommerist pärit Sangastes tegutsenud kirikuõpetajale Joachim Rossihniusele, kes missioonitundest ajendatuna õppis kohaliku keele ära sedavõrd, et teda võib pidada 370 aastat tagasi ilmunud kirikukäsiraamatute autorina tartukeelse kirjasõna rajajaks.

28. okt

Emakeele Seltsi ja eesti keele õppetooli ühine ettekandekoosolek Jaak Peebo 70. sünnipäeva tähistamiseks

Esinesid:

Karin Kaljumäe "Veaohtlikud käändtüübid"

Pille Penjam "Kõneviisikategooria Joachim Rossihniuse katekismuses"

Külli Habicht, Külli Prillop "Vana kirjakeele valikkorpuse koostamise põhimõtetest".
Läbirääkimisi peeti ühisel kohvilauas.

2005

10.–11. nov Tartus

IX vana kirjakeele päevad

Valve-Liivi Kingisepp "Pilguheit eesti keele õpetooli vana kirjakeele tööühma esimesse aastakümnesse"

Kristiina Ross "Keskaegse vaimuliku eesti keele uurimise võimalustest"

Paul Alvre "Omapäraseid kontaminatsioonivorme "Wastses Testamendis""

Nobufumi Inaba "Vanhan kirjakielen asema diakronisessa kielentutkimuksessa: tapaus Agricolaan kielen dativigenetiivi"

Külli Habicht, Külli Prillop "Eesti kirjakeele leksika esmaesinemussõnastik – probleeme ja väljavaateid"

Ilona Nagy "Unkarissa syntynyt koodeksi"

Kai Tafenau "Heinrich Göseken vanema Uue Testamendi tõlkest"

Heiki Reila "Eestikeelse Uue Testamendi käsikirja võrdlusi Piilistvere käsikirja ja "Wastse Testamendiga""

Heli Laanekask "Wiedemanni eesti keele grammatikast"

Annika Kilgi "Anton Thor Helle grammatika koht eesti grammatikatradiitsioonis"

Riitta Palkki "Hemminki Maskulaisen ensiesiintymistä"

Tanja Vaittinen "*Paljo* – adjektiiv või adverb Mikael Agricolaan teoksissa?"

Heidi Merimaa "Adpositiot *keskellä, keskeltä, keskelle, keskitse* Mikael Agricolaan (n. 1510–1557) teoksissa"

Karl Pajusalu, Külli Habicht "Tartu kirjakeele es-partiklist"

Pille Penjam "*tulema*-verbi modaalkasutuse kujunemine eesti kirjakeeles 17.–20. sajandil"

Reet Klettenberg "Permissiivkonstruktsioonidest vanemas eesti kirjakeeles"

Kristel Ress "17. sajandi saksa-eesti sõnastike töötlemise probleeme"